

महाराष्ट्रातील जिल्हा परिषदांच्या “अंतर्गत लेखा
परीक्षण शाखेच्या” प्रभावी अंमलबजावणीबाबत.

महाराष्ट्र शासन

ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक-लेखाप-२०१५/प्र.क्र.४२/वित्त-६

बांधकाम भवन, पहिला मजला, २५ मईबान पथ,

फोर्ट, मुंबई ४०० ००९

दिनांक - ५ डिसेंबर, २०१५.

वाचा :- १) शासन परिपत्रक क्र.लेखाअ-१०९७/प्र.क्र.१९६०/३३, दि.१६.०९.१९९७

२) ग्रामविकास विभागाचे पत्र क्र.एपीटी-१०९२/सी आर ७६६/३३, दि.७.१०.१९९७

३) शासन आदेश ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग क्र.झेडपीए-२०००/प्र.क्र.५६/३३,
दि.१७ एप्रिल, २००९.

प्रस्तावना :-

बाहय लेखा परीक्षण शाखा, ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई कडील संदर्भ क्र.एपीटी/१०९२/सी आर ७६६/३३, दि.७.१०.१९९७ नुसार जिल्हा परिषद व पंचायत समितीमधील लेख्यांची पडताळणी करण्यासाठी जिल्हा स्तरावर “अंतर्गत लेखापरीक्षण पथके” निर्माण करण्यात आली आहेत. सदर पथकामार्फत मागील आर्थिक वर्षाचे जिल्हा परिषदांचे विभागप्रमुख व पंचायत समिती यांचे लेखे, लेखा आक्षेप, निरीक्षण अहवाल, प्रारूप परिच्छेद, भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्याकडून प्रकाशित केल्या जाणा-या विविध अहवालातील प्रलंबित लेखा परिच्छेद तसेच पंचायत राज समितीकडून प्रकाशित होणा-या अहवालातील मुद्दे इत्यादी बाबी तपासणे, समन्वय करणे व मार्गदर्शन करणे अपेक्षित असते. मात्र अशा पथकांची निर्मिती काही जिल्हा परिषदांनी केलीच नाही तर काही जिल्हा परिषदांनी अशी पथके निर्माण केली मात्र ही पथके प्रभाविपणे कार्यरत नसल्यामुळे त्यांचा उद्देश सफल झाला नसल्याचे लक्षात आले आहे.

अलिकडेच लोकलेखा समिती व पंचायत राज समितीच्या साक्षी दरम्यान दोन्ही समितींनी अंतर्गत लेखा परीक्षण प्रभाविपणे होत नसल्याने तीव्र नाराजी व्यक्त करून कर्तव्यात कसूर व हयगय करणा-या कर्मचारी/अधिका-यांवर कारवाई करावी अशी शिफारस केली आहे.

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती लेखा संहिता १९६८ च्या परिशिष्ट- ४ मधील Section-A, Section-B मध्ये अंतर्गत लेखा परीक्षणाची कार्यपद्धती विशद केली आहे. संहितेतील तरतूदीनुसार मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी हे अंतर्गत लेखा परीक्षणासाठी पूर्णतः जबाबदार आहेत व हे त्यांचे एक महत्वाचे कर्तव्य आहे. तसेच ग्रामविकास विभागाच्या दि.१७.०४.२००९ च्या शासन निर्णयानुसार वरिष्ठ लेखा अधिकारी व अंतर्गत लेखा परीक्षा अधिकारी ही दोन पदे निर्माण होईपर्यंत स्थानिक निधी लेखा परीक्षा, महालेखापाल व आयुक्त या सर्वांचे लेखा आक्षेपाबाबत व लेखा परीक्षणात समन्वयक म्हणून वरिष्ठ लेखा अधिकारी यांनी अंतर्गत लेखा परीक्षणाचे कार्य करणे आवश्यक आहे.

अंतर्गत लेखा परीक्षण कक्ष बळकट करण्यासाठी मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी प्राधान्याने लक्ष देणे आवश्यक आहे. अंतर्गत लेखा परीक्षण यशस्वीरित्या झाले तर निर्माण होणारी वित्तीय अनियमितता, हानी, अफरातफर, दुर्विनियोग, विविध अहवालातून वाढणारे गंभीर परिच्छेद या बाबींना आळा बसेल. याबाबत परिपत्रक निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक

अंतर्गत लेखा परीक्षण शाखा अधिक प्रभावी व्हावी जेणे करून महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती लेखासंहिता १९६८ चे योग्य पालन केले जाईल. तसेच मुंबई वित्तीय नियम १९५९ मध्ये दर्शविलेल्या वित्तीय औचित्यांच्या सुत्रांचे योग्यरित्या पालन होईल. यामुळे निर्माण होणा-या वित्तीय अनियमितता आळा बसेल. यास्तव अंतर्गत लेखापरीक्षण पथक अधिक सक्षमरित्या कार्यरत राहण्यासाठी शासनाकडून खालील निर्देश देण्यात येत आहेत :-

- १) सर्व जिल्हा परिषदांनी सदर शासन परिपत्रक निर्गमित झाल्यापासून १५ दिवसाच्या आत अंतर्गत लेखा परीक्षण पथक वरिष्ठ लेखा अधिकारी (सहाय्यक संचालक, वित्त व लेखा सेवा गट-अ) यांच्या नियंत्रणाखाली निर्माण करण्यात यावे.
- २) प्रत्येक जिल्हा परिषदांनी पंचायत समिती संख्या, कामाचे स्वरूप व व्याप्ती इत्यादी बाबी लक्षात घेऊन अंतर्गत लेखा परीक्षण पथकाची संख्या ठरवावी. साधारणतः पथकाची रचना खालीलप्रमाणे असावी :-

लेखाधिकारी (गट-ब)	-	पथक प्रमुख
सहाय्यक लेखाधिकारी	-	१
वरिष्ठ लिपिक	-	२
कनिष्ठ लिपिक	-	१

सदर अंतर्गत लेखा परीक्षण कक्षामध्ये जिल्हा परिषदेतील इतर विभागातील व पंचायत समिती स्तरावरील वित्तीय कार्यपद्धतीची जाण असणारे कर्मचारी यांची सेवा मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांच्या परवानगीने उपलब्ध करून घेता येईल. मात्र कक्षातील एकूण कर्मचा-यांपैकी हे प्रमाण २५ टक्के पेक्षा अधिक होणार नाही याची दक्षता घ्यावी. मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी संदर्भ क्र. २ च्या शासन परिपत्रकानुसार निर्माण करण्यात आलेल्या कर्मचारी वर्गाची तातडीने अंतर्गत लेखा परीक्षण कक्षात नेमणूक करावी.

- ३) आर्थिक वर्षाच्या सुरुवातीला सदर कक्षाचे प्रमुख (वरिष्ठ लेखाधिकारी- गट-अ) हे जिल्हा परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी व मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी यांच्याशी चर्चा करून अंतर्गत लेखा परीक्षणाचे वार्षिक वेळापत्रक अंतीम करतील. अपवादात्मक स्थिती वगळता अंतीम झालेल्या वेळापत्रकाचे पालन अंतर्गत लेखा परीक्षण कक्ष करेल.
- ४) अंतर्गत लेखा परीक्षण कक्ष प्राधान्याने मोठ्या रकमेचे व्हाऊचर्स (प्रमाणके) पडताळणी करतील. वित्तीय सुत्रांचे पालन, अनियमितता इत्यादी बाबींची सदर कक्ष पडताळणी करेल. तसेच कोणत्याही परिस्थितीत स्थानिक निधी लेखापरिक्षा यांच्याकडून होणा-या लेखा परीक्षणाच्यापूर्वी अंतर्गत लेखा परीक्षणाचे कार्य पूर्ण होणे आवश्यक आहे.

- ५) पंचायत राज समितीने उपस्थित केलेल्या आक्षेपांची अनुपालने परिपूर्ण, स्वयंस्पष्ट व विहित मुदतीत पुर्ण करण्यासाठी सदर कक्ष नोडल अधिकारी म्हणुन काम करेल. अंतर्गत लेखा परीक्षा पथकाने मागणी केलेली वित्तीय बाबतीतील सर्व पुस्तके व कागदपत्रे उपलब्ध करुन देणे जिल्हा परिषदेचे सर्व विभाग प्रमुख व पंचायत समितीचे गट विकास अधिकारी यांना बंधनकारक असेल.
- ६) ज्या जिल्हा परिषदांमध्ये वरिष्ठ लेखाधिकारी यांना वाहन उपलब्ध आहे अशा जिल्हा परिषदा वगळता अन्य ठिकाणी अंतर्गत लेखा परीक्षण पथकास प्राधान्याने वाहन उपलब्ध करुन देण्याची दक्षता मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी घ्यावी. तसेच कोणत्याही परिस्थितीत अंतर्गत लेखापरीक्षण पथकास अनुज्ञेय असलेले वाहन इतर कोणत्याही कामासाठी वापरले जाणार नाही याची दक्षता घ्यावी.
- ७) सदर कक्षाने जिल्हा परिषदेतील विभाग प्रमुख, पंचायत समितीचे संबंधित अधिकारी/कर्मचारी यांना वित्तीय औचित्यांची सुत्रे, लेखा आक्षेप, महालेखापालांचे निरीक्षण अहवाल, स्थानिक निधी लेखा परीक्षा यांच्याकडून होणारे लेखा परीक्षण याबाबत मार्गदर्शन करावे. यास्तव जिल्हा /तालूका स्तरावर लेख्यांशी संबंधित अधिकारी/कर्मचारी यांच्या कार्यक्षमता वृद्धीसाठी कार्यशाळा आयोजित कराव्यात. यासाठी मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी जिल्हा परिषदेच्या सेस मधून प्रशिक्षणासाठी पुरेशी तरतूद करावी.
- ८) अंतर्गत लेखा परीक्षणात निर्माण झालेल्या आक्षेपांची उत्तरे /अनुपालने सहा आठवड्यांच्या मुदतीत अंतर्गत लेखा परीक्षण पथकास देणे या परिपत्रकाद्वारे बंधनकारक करण्यात आले आहे. हेतुपुरेस्सर सदर आक्षेपांची उत्तरे/अनुपालने सादर न करणा-या कर्मचा-यावर मुख्य कार्यकारी अधिकारी हे कारवाई करतील व शासकीय राजपत्रित अधिका-यांच्या बाबतीत कारवाई प्रस्तावित करतील. तसेच अंतर्गत लेखा परीक्षणास प्रतिसाद न देणा-या अधिकारी/कर्मचारी यांच्या गोपनीय अहवालात तशा आशयाच्या नोंदी संबंधित स्तरावर घेण्यात याव्यात.
- ९) अंतर्गत लेखा परीक्षण शाखेने निदर्शनास आलेल्या गंभीर उणीवा / मुद्दे/अतिप्रदाने याबाबतचा गोपनीय अहवाल तयार करुन मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांना सादर करावा. मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी अहवालाबाबत गांभीर्याने नोंद घेऊन त्याप्रमाणे आवश्यक त्या उपाय-योजना (उदा.वसूली/संबंधितावर कारवाई इत्यादी) तात्काळ कराव्यात.
- १०) अंतर्गत लेखा परीक्षणादरम्यान काही अति गंभीर वित्तीय अनियमितता / बाबी आढळल्यास त्याचा अहवाल गोपनीयरित्या अंतर्गत लेखा परीक्षण शाखेने त्वरीत विभागीय आयुक्त कार्यालयास सादर करावा.
- ११) भांडार पडताळणीची कामे लेखा व कोषागारे यांनी विहित केलेल्या नियमावलीप्रमाणे करावीत व भांडार पडताळणी दरम्यान निर्माण झालेल्या आक्षेपांचे अनुपालन दोन महिन्यांच्या आत अंतर्गत लेखा परीक्षण कक्षास सादर करणे बंधनकारक करण्यात येत आहे.
- १२) जिल्हा परिषदा /पंचायत समित्या यांचे अंतर्गत लेखापरीक्षण वेळेत व प्रभावीपणे कार्यरत न झाल्यास मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी यांना जबाबदार धरण्यात येईल.

उपरोक्त सर्व मुद्यांद्वारे आपले लक्ष वेधण्यात येत असून आर्थिक शिस्त महत्वाचा मुद्दा लक्षात घेऊन वरील सर्व मुद्यांची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करावी.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.mahatashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०१५१२०५१५२५००००२० असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(विजयकुमार कलवले)

सहाय्यक संचालक, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) प्रधान सचिव, विधी मंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई,
- २) प्रधान सचिव (वित्तीय सुधारणा), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
- ३) सचिव (लेखा व कोषागारे), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
- ४) प्रधान महालेखापाल-१, (लेखा परीक्षा), मुंबई,
- ५) प्रधान महालेखापाल-१ (लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई,
- ६) महालेखापाल-२, (लेखा परीक्षा), नागपूर,
- ७) महालेखापाल-२ (लेखा व अनुज्ञेयता), नागपूर
- ८) विभागीय आयुक्त (सर्व),
- ९) संचालक, स्थानिक निधी लेखा परीक्षा, कोकण भवन, नवी मुंबई,
- १०) संचालक, लेखा व कोषागारे, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई,
- ११) विभागीय उपायुक्त, विकास आस्थापना (सर्व),
- १२) सह संचालक, स्थानिक निधी लेखा परीक्षा, कोकण, पुणे, नाशिक, औरंगाबाद, अमरावती, नागपूर,
- १३) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व),
- १४) मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व),
- १५) उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (पंचायत), जिल्हा परिषद (सर्व),
- १६) उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (सामान्य प्रशासन), जिल्हा परिषद (सर्व),
- १७) उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (महिला व बालविकास), जिल्हा परिषद (सर्व),
- १८) कार्यकारी अभियंता (पाणी पुरवठा), जिल्हा परिषद (सर्व),
- १९) सहाय्यक संचालक, स्थानिक निधी लेखा परीक्षा (सर्व),
- २०) जिल्हा कोषागार अधिकारी (सर्व),
- २१) जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व),

- २२) समाजकल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व),
- २३) जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व),
- २४) कार्यकारी अभियंता (बांधकाम), जिल्हा परिषद (सर्व),
- २५) कार्यकारी अधियंता (लघुसिंचन), जिल्हा परिषद (सर्व),
- २६) जिल्हा शिक्षण अधिकारी (प्राथमिक/माध्यमिक), जिल्हा परिषद (सर्व),
- २७) जिल्हा कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व),
- २८) प्रधान सचिव (ग्रावि व पंरा) यांचे स्वीय सहाय्यक,
- २९) गटविकास अधिकारी, पंचायत समिती (सर्व),
- ३०) सर्व सह सचिव/उप सचिव/अवर सचिव/ कक्ष अधिकारी, ग्रामविकास विकास व जलसंधार विभाग,
मंत्रालय, मुंबई,
- ३१) निवड नस्ती, वित्त-६.